

ЛАТИНСЬКІ ХРИСТИЯНСЬКІ ТЕКСТИ В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються актуальні проблеми викладання латинської мови в сучасному національному освітньому просторі. Розглядаються онтологічні, лінгвістичні, естетичні аспекти вивчення латинських християнських текстів. Доводиться, що пізнання Божого слова латинською мовою сприяє освіті й вихованню людської індивідуальності не лише як *Homo Sapiens* та *Homo Lingualis*, але й як *Homo Moralis*.

Ключові слова: латинська мова, епоха Середньовіччя, Європейська культура, християнські тексти, освіта.

Могутній вплив латинської мови на європейську та світову культуру не обмежується періодом розквіту Римської Імперії, адже ще багато віків після падіння Риму в 476 р. н. е. латина залишається мовою науки, літератури, дипломатії та християнської церкви. Мовою церкви вона стає вже з середини II ст. н. е., коли з'являється перша латинська богословська література. Офіційні послання римських єпископів латиною датуються початком III ст., а Євхаристійна літургія – серединою IV ст. В епоху Середньовіччя (лат. *ævum medium*) латиною промовлялось і писалось все те, що пов'язувалось із християнськими цінностями. Ця мова була основою релігійних та культурних зв'язків Європи.

У національній освіті давно в минулому залишилась пора ідеологічного диктату «войовничого атеїзму» або «войовничого невігластва» (Т. Щипкова), коли Ісус Христос вважався «міфічною особистістю», а християнські тексти – безідейним, а тому нелегальним читанням. *Tempus omnia revelat* (Час виявляє все), в тому числі й безглуздість викриття, яким супроводжували будь-яку згадку про християнство колишні викладачі марксистських дисциплін. Біблію зараз увесь цивілізований світ сприймає не лише як основну релігійну книгу християн та іудеїв, а й як одну з найвизначніших пам'яток світової культури, смислові акценти якої вже самі собою передбачають аспекти виховання. Вона вважається святою, бо проголошує *Dei Verbum* (Слово Боже), пропонує високі моральні цінності, дає відповіді на питання, які завжди хвилювали людей, допомагає їм вирішувати складні проблеми. Крім того, Біблія є витвором витонченої словесності й має велике літературно-художнє значення. Пророчою у вищезгаданому контексті бачиться думка Гете: «Чим вище буде рівень освіченості, тим більше значення для дійсно мудрих людей буде мати Біблія, як основа і як знаряддя виховання» [11].

Чи потрібно включати християнські тексти в і так обмежений за часом курс латини? У пропонованому дослідженні робиться спроба відповісти на це питання й показати необхідність розширення подачі матеріалу за рахунок латиномовних християнських творів. Доводиться, що в навчальні плани викладання латини у вітчизняних вишах обов'язково має бути введено вивчення біблійних текстів, адже християнська мовна традиція – це велика культурно-філологічна цінність, знати яку має кожна освічена особистість, а пізнання «слова Божого» латинською мовою сприяє освіті та вихованню людської індивідуальності не лише як *Homo Sapiens* та *Homo Lingualis*, але й як *Homo Moralis*. Сьогодні, в умовах модернізації української системи освіти, розвідки в означеній царині бачаться актуальними і своєчасними. Вихідним принципом дослідження є поєднання наукових розвідок з цієї важливої проблеми філософії освіти та власного педагогічного досвіду автора.

Як відомо, переклад Біблії латиною під назвою *Biblia Sacra Vulgatae editionis* або скорочено *Vulgata*, (від лат. *vulgus* – народ; *vulgatus* – загальновідомий, поширений), який зробив *magnus doctor ecclesiae* Софроній Еусебій Геронім (бл. 340-420 рр. н. е.) у кінці IV століття, на католицькому Тридентському соборі у 1546 р. був визнаний рівноцінним оригіналу. Відтоді латинська, поряд зі старовірською і старогрецькою, вважається однією із священних мов Біблії. Стиль і мова ранніх перекладів Біблії зазнали помітного впливу розмовної латини християнських громад, тому не відповідали загальноприйнятим правилам граматики і стилістичної практики літературної мови. У творах тогочасних християнських богословів також існує значна кількість морфологічних та синтаксичних явищ, що готують перехід до нових романських мов.

До кінця ранньохристиянського періоду набули поширення певні відступи від класичних норм латинської мови. Так, у цей час фіксується поява підрядних речень замість інфінітивних конструкцій при дієсловах мовлення. В означену пору виникає значна кількість неологізмів на позначення християнських понять: *salvator* – «рятівник», *carnalis* – «плотський», *spiritualis* – «духовний», *vivificare* – «животворити», *glorificare* – «славословити», *sanctificare* – «освячувати» тощо. Вже існуючі латинські лексеми набувають нового християнського значення: так, іменник *sacramentum*, що спочатку мав значення «клятва», став означати «церковне таїнство»; дієслово *confiteri*, зберігаючи класичне значення «усвідомлювати, визнавати», отримало нове – «сповідувати». Крім цього, в християнській латині існує багато грецьких запозичень для позначення конкретних біблійних понять: *angelus* – «ангел», *apostolus* – «апостол», *baptisma* – «хрещення», *ecclesia* – «церква» тощо. Зі старих традицій язичницького Риму запозичені такі характерні стилістичні особливості, що сприяли перетворенню латини римської літургії у священну мову, зокрема таких, як синтаксичний паралелізм, лапідарна структура пропозицій, акумуляція синонімів і лаконічна точність у способі вираження. У каноні месі і в молитвах активно вживаються давньоримські сакральні терміни, наприклад, замість поширеного в розмовній мові християн дієслова *orare* – «молитися» – вживається давньоримський еквівалент *precari*. Традиційні римські терміни *pontifex* і *antistes* вживаються замість *episcopus* – «єпископ»; давньоримське *praesul* – замість *presbyter* – «пресвітер» [1]. Світла велич Біблії і давньоримська *gravitas* (урочистість), зливаючись, утворили новий літургійний стиль, що виявився життєздатним протягом багатьох століть. «Перехід літургії на латину не означав, що повсякденна мова увійшла в богослужіння, це була продумана стилізація, заснована на різних традиціях; створена в результаті літургійна мова не завжди була легкою для розуміння, але зберігала усвідомлення властивих богослужінню величі і святості» [1].

Епоха Середньовіччя вважається особливим етапом розвитку латинської мови, коли встановлюються відмінності між літературною мовою освічених людей, яка називається *sermo urbanus* (міська мова), і *sermo cotidianus* або *sermo vulgaris* (розмовна мова). Аналізуючи значення цієї давньої мови у культурному житті середньовічної Західної Європи, дослідники звертаються до свідчень і відгуків людей тієї епохи, для яких латина була мовою повсякденних занять – перекладачів, копіїстів. Автори відгуків відзначають загальнозрозумілість і широке користування латиною в усьому романському мовному ареалі, великий виразний потенціал латини, що вигідно відрізняє її від романських мов, які тільки починали формуватися. Всі ці якості були можливі лише за умови безперервного розвитку латинської мови, її постійного пристосування до мінливого життя і, як результат, – змін у мовній структурі. Серед

синтаксичних тенденцій згадуються прямий порядок слів, вживання підрядних речень замість дієприкметникових та інфінітивних зворотів. Учені дійшли висновку, що «латинська мова пізнього Середньовіччя являла собою досить гнучку мовну систему з міцною, збереженою від класичної латини граматичною і лексичною основою, але оновлену численними розмовними вкрапленнями пізнішого походження, що породжені необхідністю описати нові життєві реалії і відбивають як внутрішньомовний розвиток, так і вплив сусідніх мов» [6, с. 413].

У цей період відбувається значна консолідація культурних регіонів Європи, подальший розвиток християнства й інших світових релігій, складаються європейські нації та розвиваються їхні мови, розпочинається переосмислення античної філософії. Саме християнські (монастирські, кафедральні, соборні, приходські) школи великих інтелектуальних центрів Європи означеної пори з часом перетворюються на університети, що виникають у Болоньї (1119 р.), Оксфорді (1163 р.), Падуї (1222 р.), Неаполі (1224 р.), Севільї (1254 р.), Парижі (1259 р.) тощо. Саме латина тут була мовою освіти і спілкування, завдяки чому зберігаються церковно-духовні і культурні зв'язки народів Західної Європи. «Пануючим в освіті було “слово Боже”, висловлене “Біблією” й її офіційними речниками – “батьками християнства” – Августином Блаженным і Томасом Аквінським. Пізніше їхню місію підхопили й продовжили “християнські воїни” Еразма Роттердамського [...] і багато інших – відомих і не дуже відомих – провідників слова Божого, своєрідна магія якого відчувається у суспільстві і в наші дні» [8, с. 13].

Твори християнських філософів, що переважно були написані латиною, відображають надзвичайно високий інтелектуальний та культурний рівень і духовне багатство їх авторів. «Педагогічна думка середньовіччя спиралася на Святе Письмо і твори батьків церкви, які розглядали світ як школу Христа, що в ній історія і життя кожної людини набуває сенсу в міру виховання, яке здійснюється з метою пізнання і наближення до Бога» [8, с. 14]. Найбільш рельєфно ця думка представлена в працях Августина Блаженного Аврелія (354-430), який вважав, що людина, щоб стати щасливою, має досягнути свій шлях і пройти ним, незважаючи на перешкоди, і найважливішим опертям на цьому шляху є Бог. «Слова, промовлені царями, пророками і єврейськими давніми вчителями, повторювалися в усіх кінцях світу католицькими, лютеранськими і православними пасторами. Протягом тривалого часу релігійні книги були ледь не єдиним джерелом освіти. За таких умов біблійні тексти западали дедалі глибше в душу народу, а біблійні вислови, які можна було почути як у церкві, так і поза нею, запам'ятовувалися і набували широкого вжитку» [9, с. 23].

Таким чином, духовна й інтелектуальна атмосфера середньовіччя – «це дух Біблії і її авторитетних речників, які наставляли поважати віру і авторитет, наслідувати традиції, дотримуватись етикету» [8, с. 15], а майже «єдиний інструмент спілкування і висловлювання думок, зрозумілий для всіх і вигідний для встановлення контактів» – це латина, котра виступала «невід'ємною частиною суспільного, політичного, культурного і наукового життя всієї Європи, зразком для нових романських мов, які постійно зверталися до її багатой лексичної скарбниці, шукаючи засобів для позначення нових понять та ідей» [4].

Отже, вивчати середньовічну латину необхідно для того, щоб досягнути «духу» Біблії та її речників, і «бути здатним перекласти або оцінити переклад хоча б невеликого осмисленого уривка з їх творінь не тільки «інтуїтивно», але зі знанням справи» [3, с. 4]. Для її засвоєння «потрібно особливо помірковане й уважне ставлення учня, якому необхідно досягти рівня своїх неординарних співрозмовників з

минулих епох» [3, с. 4], адже добре знання латини органічно єднає нас із власною філософською та культурною традицією XV–XVIII ст., коли вона була мовою, якою активно спілкувались і писали свої твори українські філософи, вчені й письменники: Ю. Дрогобич (бл. 1450-1494), П. Русин із Коросна (1470-1517), С. Оріховський (1513-1566), І. Домбровський (поч. XVII ст.), Т. Прокопович (1610-1736), М. Довгалевський (перша половина XVIII ст.) та ін.

Окремо нагадаємо українського філософа і педагога Григорія Савича Сковороду (1722-1794), для якого латина була в повному сенсі слова живою мовою, що містить невичерпне джерело розвитку нових виражальних можливостей. За статистикою, нею український філософ написав більше половини листів (51,3 %) та більше третини поезій (30,6 %) [7]. У листах до М. Ковалинського вишуканою латиною ним блискуче розробляються загальні проблеми людини, її природи, статусу, щастя, рівності й свободи. Мислитель переконує, що пізнання світу, освіта й виховання здійснюються лише через пізнання Біблії, і якщо кожен буде йти цим шляхом, то світ зміниться. Ab epistulis Г. Сковорода закликає до досягнення навколишнього світу перш за все через самопізнання. Сократівське гасло *Nosce te ipsum* (Пізнай самого себе) тричі згадується у його творах у латинському графічному оформленні. Згадаємо, що Г. Сковорода навчався у Києво-Могилянській академії, з якою пов'язані найважливіші збережені латиномовні пам'ятки шкільного обігу (До сьогодні збереглося біля 200 рукописних філософських курсів та майже стільки ж курсів поетики й риторики XVII–XVIII ст., написані або законспектовані цією класичною мовою).

Латиномовну українську літературу сучасні вітчизняні вчені вважають «однією з забутих, але не втрачених сторінок української культури», яка «попри десятки років ігнорування», нині впевнено завойовує увагу нинішнього читача. Так, маючи на меті дати новий поштовх розвитку національної неолатиністики, Л. Шевченко-Савчинська та К. Балашов зауважують: «На жаль, неолатиністика досі – раритет інформаційного поля українських гуманітаріїв: про неї практично не чути на поважних наукових форумах, у фаховій періодиці, що здатна бути зручним полем для галузевої співпраці й дослідницьких дискусій, а основне – з університетських кафедр, оскільки саме тут закладається фундамент майбутньої науки» [10, с. 35].

Вищеподаний історико-лінгвістичний коментар переконливо доводить важливість введення християнської латини у національний освітній простір. З чого ж починати її вивчення? На наш погляд, предметом аналізу перш за все мають стати лексеми, що стосуються християнського світогляду. Це, наприклад, іменники *oratio* – молитва, *lectio* – читання, *meditatio* – роздум, що представляли собою у середньовічній духовній культурі єдиний комплекс, та разом із *collatio* – співбесіда та *contemplatio* – споглядання трактувались як основні функції пам'яті – *memoria*. (Варто зауважити, що у формуванні особливої семантики іменника *meditatio* і дієслова *meditari*, від якого він походить, дослідники вбачають результат взаємодії світської латинської традиції, в якій ці слова були семантично близькі до дієслів *cogitare* або *considerare* («думати», «міркувати», але також і «тримати в пам'яті»), і традиції біблійної, де *meditari* використовувалося для перекладу єврейського *haga* – «вчити напам'ять» (Тору і книги пророків), причому «вчити губами», вголос; звідси вираз: *Os justi meditabitur sapientiam* – Уста праведного кажуть мудрість [2]. Завдання полягає не тільки в суто лінгвістичному аспекті, але й у переконанні, що уважне спостереження над релігійною лексикою латинської мови, дослідження співвіднесених із нею семантики понять, може також залучити до досягнення моральних цінностей. Репрезентативними у цьому сенсі бачаться латинські лексеми

adorare – молитися, шанувати; *religio, onisf* – благочестя, сумлінність, побожність, святість, добросовістість, забобон, богослужіння, релігійні обряди [5]. Подібне коментування християнської лексики може сприяти пробудженню як лінгвістичного, так і морального інтересу. Додамо, що реалізація таких завдань актуальна для всіх студентів, незалежно від їх ставлення до релігії, адже відомості в цій галузі необхідні в заняттях історією, літературою, мистецтвом, мовознавством тощо.

Благодатну основу як для філологічної, так и для моральної освіти студентів представляють також унікальні біблійні афоризми і короткі змістовні вислови, які міцно увійшли в європейські мови і до сих пір використовуються в літературі та розмовній мові й цитуються як богословами, так і філософами, ораторами, літераторами, журналістами, критиками й іншими освіченими людьми. До того ж, їхня фонетика, морфологія й синтаксис містять всі відомості, необхідні для розуміння ладу латинської мови і свідомого читання оригінальних середньовічних латинських текстів. Нагадаємо деякі біблеїзми, які сьогодні використовуються в багатьох мовах світу:

In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum – На початку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Богом.

Veritas vos liberabit – Правда визволить вас.

Pulsāte et aperiētur vobis – Стукайте і вам відчинять.

Noli me tangere – Не зачіпайте мене.

Vox clamantis in deserto – Голос волаючого в пустелі.

Pater, peccāvi – Батьку, я згрішив.

Dies irae, dies illa – Той день, день гніву.

Qui habet aures audiendi, audiat – Хто має вуха, щоб чути, той почує.

Dixi et animam meam levavi – Я сказав і полегшив свою душу.

Fiat lux! – Хай буде світло.

Vade in pace – Ідіть з миром [9].

Подібні «крилаті вислови», взяті з тексту Вульгати, вживаються як усталені (фразеологічні) одиниці мови в загальному, переносному або образному значенні. На заняттях з латини їх можна вивчати на фонетико-орфографічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Студентам-лінгвістам корисно буде для встановлення типологічних зв'язків порівняти у різних аспектах такі цитати з існуючими еквівалентами в європейських мовах, що вивчаються, а також старослов'янською мовою (наприклад, *scripsum est – єсть писано*).

Християнізована латинська мова – це також літургійні тексти, зокрема, гімни, піснеспіви, молитви (*Sanctus, Paternoster, Credo, Ave Maria* й ін.), котрі є вельми придатними для використання в навчальному процесі. Короткі тексти молитов (за одноставною думкою церковних письменників пізньої античності та раннього Середньовіччя, «молитва повинна бути короткою») можуть вивчатися в найрізноманітніших структурних, комунікаційних, когнітивних та культурних іпостасях.

У розробленому нами самотійному занятті з вивчення християнської латини активно використовуються методико-дидактичні переваги аудіовізуальної наочності: завдяки звучанню аутентичного мовлення створюється наближене до реального іншомовне середовище, економиться час, здійснюється навчання з елементами індивідуалізації тощо. Так, студентам пропонується прослухати «*Preces Ave Maria*» з одночасною демонстрацією на екрані тексту цієї молитви латиною й водночас сучасними іноземними мовами, що вивчаються. Як ілюстрація широкої популярності

латиномовних християнських текстів у наші дні, студентам пропонується відео фрагмента концерту відомої французької співачки Лари Фабіан, на якому вона виконує «Ave Maria Шуберта» з одночасним переглядом тексту цієї пісні-молитви.

Наведемо основні матеріали та завдання до означеного самостійного заняття:

Hymnet preces Christianae

Nil prius in corde, nil frequentius in ore, praeter Jesum.

Нічого так близько до серця, нічого так часто на устах, як Ісус.

(Варфоломій Зиморович)

Обладнання: відеоматеріали до уроку.

I. Переддемонстраційний етап

Культурологічні відомості:

Християнське віровчення і культ

У віданні християнства, яке народжувалося (1 століття н. е.), був добре розроблений і усталений іудейський культ. Первісні християни, як усі іудеї ходили до Єрусалимського храму, святкували іудейські свята, дотримувалися іудейських постів. Але вже відразу заперечувалась іудейська жертва. Ісус навчав своїх послідовників нових молитов.

Сучасна система християнського культу складається із специфічних так званих таїнств і пов'язаних із ними обрядів, свят і постів. Магічні дії представлено у ній молитвами, а також богослужіннями. Молитви ґрунтуються на стародавніх уявленнях про магічну силу слова і можуть бути як індивідуальними, так і колективними. Організоване їх проведення здійснюється під час богослужінь.

У первісному християнстві богослужбовою мовою спочатку була арамейська і грецька, але в умовах поширення християнства серед народів Римської імперії молитви стали послуговуватись латинською мовою. Вперше перехід на латину було здійснено при Папі св. Вікторі I (189-199). У католицизмі до Другого Ватиканського собору (1962-1965 рр.) служба велася тільки латинською мовою. Під час літургій практикуються колективні читання молитов, зокрема молитви-кредо «Вірую».

Молитва «Ave Maria» («Радуйся, Маріє»)

«Радуйся, Маріє» – християнська молитва, яку також називають ангельським привітанням (лат. *Angelicalsalutatio*). Другу назву вона отримала через те, що перша її частина складається із слів Архангела Гавриїла, якими він привітав Пресвяту Діву Марію у день Благовіщення. Це найпоширеніша молитва у католицькому світі після молитви «Отче наш». Разом з «Отче наш» та іншими молитвами, «Радуйся, Маріє» є частиною вервиці, а також складовою молитви «Ангел Господній».

«Ave Maria» в музиці

На текст цієї молитви в різні часи написано чимало музичних творів. Серед авторів музики найвідомішими є такі: Палестрина, Ґуно (на основі прелюдії Баха), Дворжак, Верді, Масканьї, Сен-Санс та ін. «Третю пісню Еллен» Франца Шуберта часто називають «Ave Maria Шуберта», незважаючи на те, що його текст, узятий з німецького перекладу поеми Вальтера Скотта «Діва озера» (1810 р.), включає лише перші два слова молитви. Дещо пізніше «Радуйся, Маріє» почали виконувати в музичній обробці Шуберта. Сьогодні «Радуйся, Маріє» звучить у виконанні багатьох співаків та гуртів.

Лексичний мінімум:

Preces, umf – прохання, благання, молитва.

Ave – привіт, прощай, радуйся.

Gratia, aef – милість, благодать, подяка, принадність, приємність, краса.

Oro, āvi, ātum, āre – говорити, просити, благодати, молити.

Peccātum, in – провина, гріх.

Hora, aef – час, година.

Credo, dīdi, dītum, dēre – вірити, доручати, довіряти.

Anima, aef – душа, життя, життєва сила, повітря, дихання

II. Демонстраційний етап

1. *Прослухайте уважно відеоролик «Preces Ave Maria» й водночас перегляньте відповідний фрагмент тексту на екрані.*

2. *Під час другого прослуховування «Preces Ave Maria» уважно прочитайте текст разом із промовцем, максимально намагаючись відтворити його інтонацію:*

Ave Maria

Латинський текст	Український текст	Російський текст
Áve, María, grátiapléna; Dóminus técum. Benedícta tu inmuliéribus, etbenedíctus Frúctus véntris túi, Iésus. Sáncta María, Máter Déi, óra pro nóbis peccatóribus, Nunc et in hóra mórtis nóstrae. Ámen.	Радуйся, Маріє, благодатна, Господь з тобою. Благословенна ти між жінками і благословенний плід лона твого Ісус. Свята Маріє, Мати Божа, молись за нас, грішних,нині та в годину смерті нашої. Амінь.	Радуйся, Марія, благодати полная! Господь с Тобою; благословенна Ты между женами, и благословен плод чрева Твоего Иисус. Святая Мария, Матерь Божия, молись о нас, грешных,ныне и в час смерти нашей. Аминь.

3. *Перегляньте відео «AveMaria Шуберта» у виконанні Лари Фабіан і одночасно перегляньте текст цієї пісні.*

4. *Під час другої демонстрації відео спробуйте відтворити пісню разом із співачкою:*

Третя пісня Еллен («Ave Maria Шуберта»)

Латинський текст	Російський текст	Український літературний переклад
AveMaria, gratiaplena, Maria, gratiaplena, Maria, gratiaplena, Ave, Ave, Dominus, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus,et benedictus, Etbenedictusfructusventris, Ventrístuae, Jesus. Ave María! Ave Maria, Mater Dei, Ora pro nobispeccatoribus, Ora, ora pro nobis; Ora, ora pro nobispeccatoribus, Nunc et in horamortis, In horamortisnostrae. In hora, horamortisnostrae,	Радуйся, Марія, благодати полная, Марія, благодати полная, Марія, благодати полная, Радуйся, радуйся, Господь Господь с Тобою. Благословенна Ты между женами, и благословен, Благословен плод чрева Твоего,Чрева Твоего Иисус.Радуйся, Марія! Радуйся, Марія, Матерь Божия,Молись о нас, грешных,Молись, молись о нас;Молись о нас, грешных,Ныне и в час смерти нашей, В час смерти нашей.	Аве Марія! Пресвята, До тебе це моє моління, Думок і прагнень чистота... Почуй мене і дай спасіння! Нужденні, змучені і гнані, Отут притулок ми знайшли І у єдиному благанні Серця – до тебе простягли! Діво Маріє! Діво Маріє!.. Пресвята, У час зневіри і вагання Здолай пільму, в ім'я Христа, І дай на краще сподівання!..

In horamortisnostrae. Ave Maria!	В час, час смерти нашої, В час смерти нашої. Радуйся, Марія!	Чоло в молитві нахиливши Прошу тебе я – знов і знов:Даруй нам, душі запаливши, Надію, Віру і Любов! Діво Маріє!.. Діво Маріє!.. Пресвята, Над нами – ночі чорні крила,Мої стуляються вустаІ завмира снага і сила...Ти – хоч зітхання ці німії,Не відверни, не відштовхни Й у Всесвіт щастя, що у мрії,Святії брами – відчини!Діво Маріє! <i>Переклад Ю. Отрошенка</i>
-------------------------------------	--	--

III. Післядемонстраційний етап

1. *Порівняйте поданий вище латинський текст молитви «Ave Maria» із запропонованим у відео варіантом іноземною мовою, що вивчаєте (англійською, французькою або німецькою), а також українською та російською мовами. Відшукайте в оригіналі та обраному іншомовному варіанті однокореневі слова.*

2. *Прочитайте тексти латиномовних християнських молитов і порівняйте з українськими відповідниками:*

<p style="text-align: center;">Credo</p> <p>Credo in Deum, Patremomnipotentem, Creatoremcaeli et terrae. Et in IesumChristum, Filiumeiunicum, Dominumnostrum: quiconceptusdeSpirituSancto, natusex Maria Virgine, passussubPontioPilato, crucifixus, mortuus et sepultus: descenditadinferos; tertiadiesurrexit a mortuis: ascenditadcaelos; sedetaddexteram Dei Patrisomnipotentis: indeventurus est iudicarevivos et mortuos. Credo in Spiritusanctum, sanctamEcclesiamcatholicam, Sanctorumcommunione, remissionempccatorum, carnisresurrectionem, vitam aeternam. Amen.</p>	<p style="text-align: center;">Символ віри</p> <p>Вірую в Бога Отця Вседержителя, Творця неба і землі. І в Ісуса Христа, Сина Його єдиного, Господа нашого, який був зачатий від Духа Святого, народився від Діви Марії, страждав при Понтії Пилаті, був розп'ятий, помер і був похований, зійшов у пекло, на третійдень воскрес із мертвих, вознісся на небеса і сидить праворуч Бога Отця Вседержителя. Звідти прийде судити живих і мертвих. Вірую в Духа Святого, святую Вселенську Церкву, спілкування святих, прощення гріхів, воскресіння плоті, життя вічне. Амінь.</p>
<p style="text-align: center;">Paternoster</p> <p>Pater noster, qui es in caelis; sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra.</p>	<p style="text-align: center;">Молитва Господня</p> <p>Отче наш, що еси на небесах, нехай святиться Ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так</p>

Panem nostrum quotidianum danobis hodie; et dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et non inducas in tentationem; sed libera nos a malo. Amen.	і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні й прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим. І не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого. Амінь.
---	--

3. Перекладіть українською мовою назви християнських молитв та гімнів:

Angelus Domini. Anima Christi. Aurora, solis nuntia. **Ave Maria**. Ave Regina Coelorum. Ave verum corpus. Beata nobis gaudia. Beate Pastor Petre. Benedictus. Benedictus Domine Deus. Caelestis agni. Caelestis urbs Jerusalem. Christe sanctorum. Corarca. Credo. Custodes. Decora lux aeternitatis. Nunc Sanctenobis Spiritus. O Sanctissima. Pange Lingua. Pater noster. Regina Caeli. Requiem. Salve Regina. Sanctus. Sub tuum praesidium. Symbolum Apostolorum. Te Deum. Tota Pulchra Es. Veni Creator Spiritus. Veni Sancte Spiritus.

4. Прочитайте речення і зробіть морфологічний аналіз підкреслених слів:

Cum Deo.

Dominus vobiscum!

Investigabiles viae Domini.

Ave Maria est antiquissima prae Mariae, matri Iesu.

In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.

Dixitque Deus: fiat lux. Et facta est lux.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto. Sicut erat in principio, et nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

Omnium in Deo, nihil sine Eo.

5. Вивчіть напам'ять молитву «Ave Maria».

Отже, проведене дослідження переконливо доводить, що усвідомлене володіння латиною як мовою європейської освіченості й культури не тільки розвиває лінгвістичне мислення особистості. Воно сприяє більш точному висловлюванню думок рідною та іноземною мовами, поєднує з багатовіковою християнською традицією з її безцінним скарбом містичного богопізнання та енергії, з величезним потенціалом духовних сил. Світоглядні цінності, котрі виховуються у процесі означеної навчальної діяльності, потужно впливають на формування духовного світу, становлення позиції людини, її ролі та місця у суспільстві, що і є головним змістом навчання та виховання особистості.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва М. Латинский язык в Церкви М. Афанасьєва / М. Афанасьєва / http://www.toletanus.ru/?id=bibliotheca.read.2.Latinskij_jazyk.
2. Бондарко Н. А. Варьирование стереотипных языковых структур в немецкой религиозной прозе XIII–XV веков (в сопоставлении с латинской традицией) : дис. ... докт. филол. наук / Н. А. Бондарко. – Санкт-Петербург, 2014. – 879 с.
3. Колотовкин Н. И. Учебник латинского языка для высших духовных учебных заведений / Н. И. Колотовкин. – Сергиев Посад, 2000. – 235 с.
4. Латинська мова. Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
5. Латинсько-український, українсько-латинський словник / [уклад. Чуракова Л. П.]. – К. : Чумацький шлях, 2009. – 617 с.

6. Таривердиева М. А. Средневековая латынь – искусственный конструкт или «живой» язык? / М. А. Таривердиева // Индоевропейское языкознание и классическая филология – XII. Материалы чтений, посвященных памяти профессора И. М. Тронского. – СПб. : Наука, 2008. – С. 409-413.

7. Ушкалов Л. Творчість Григорія Сковороди в дзеркалі статистики / Л. Ушкалов [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/400Ushkalov.pdf>.

8. Філософія освіти : [навчальний посібник] / за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.

9. Цимбалюк Ю., Кобів Й. та ін. Біблійна мудрість у латинських афоризмах українською та англійською мовами : [науково-навчальний посібник] / Ю. Цимбалюк, Й. Кобів. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 410 с.

10. Шевченко-Савчинська Л., Балашов К. Давня література: з полону стереотипів / Л. Шевченко-Савчинська, К. Балашов. – К. : «Медієвіст», 2012. – 116 с.

11. Юнак. Д. О. «Миф или Действительность». Исторические и научные доводы в защиту Библии / Д. О. Юнак [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://nauka.bible.com.ua/mif/>.

Summary

Kudinova Olga. Latin Christian texts in the paradigm of modern national education.

In the article deals with the actual problems of teaching Latin language in modern national educational space. The ontological, linguistic, aesthetic aspects of the study of Latin Christian texts are considered. It was proven that the cognition of «word of God» in Latin promotes the formation and education of human individuality not only as Homo Sapiens and Homo Lingualis, but also as Homo Moralis.

Key words: Latin, Middle Ages, European culture, Christian texts, education.

УДК 821.161.2.09:323.1(477)Штонь

Володимир Кузьменко

БРАНЕЦЬ НЕСПОКОЮ: НА ПОШАНУ 75-РІЧЧЯ ГРИГОРІЯ ШТОНЯ

Стаття присвячена аналізу життєвого і творчого шляху письменника й літературознавця Григорія Штоня. Розкривається специфіка літературно-критичної діяльності митця. Зокрема, висвітлюються вузлові проблеми його монографій, статей, літературно-критичних нарисів про українських письменників-класиків та сучасних авторів.

Ключові слова: письменник, науковець, літературно-критична діяльність, стаття, монографія, есе.

Свого часу Микола Хвильовий, завершуючи «Одвертий лист до Володимира Коряка», щиро проголосив насамкінець: «Хай живе дух неспокою!» З великою радістю прийняв ці слова, по суті, з «листа у вічність», адресованого «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам своїм...», наш сучасник Григорій Штонь. Прийняв і зробив їх своїм особистим гаслом. З цим гаслом він прагне пройти все своє життя. І ніяк не може уявити себе без нього і нині. Рішуче ніяк! Філософськи насажене художнє письмо Г. Штоня – зразок високого бароко серед сучасної масової літератури, численні його студії, створені в жанрі «рухомої естетики», полемічні виступи в пресі, на радіо й телебаченні ось уже не одне десятиліття перебувають на